

Sygn. akt IV CSK 501/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 czerwca 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Iwona Koper (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Zbigniew Kwaśniewski

SSN Władysław Pawlak

w sprawie z powództwa Powiatu P.
przeciwko (...) Towarzystwu Ubezpieczeń Spółce Akcyjnej w Ł.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 28 czerwca 2017 r.,
skargi kasacyjnej strony powodowej
od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 20 kwietnia 2016 r., sygn. akt I ACa (...),

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Powód - Powiat P. domagał się zasądzenia od pozwanych Przedsiębiorstwa Produkcyjno - Usługowego Z. S.A. (PPU Z. S.A.) w P. i (...) TU S.A. w Ł. *in solidum* kwoty 554 195,09 zł. W stosunku do PPU Z. S.A. dochodził naprawienia szkody, jaką poniósł na skutek odstąpienia od umów o roboty budowlane, natomiast roszczenie wobec (...) TU S.A. wywodził z umowy ubezpieczenia od

odpowiedzialności cywilnej z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania umów przez PPU Z. S.A.

Postanowieniem z dnia 28 marca 2014 r. Sąd Rejonowy w O. ogłosił upadłość PPU Z. S.A. w P. obejmującą likwidację majątku dłużnika. Z uwagi na to, powództwo przeciwko PPU Z. S.A zostało wyłączone do odrębnego postępowania, które zostało zawieszono.

Sąd Okręgowy w B. uwzględnił powództwo przeciwko (...) TU S.A. do kwoty 449 462,70 zł w oparciu o następujące ustalenia faktyczne.

Powód jako inwestor inwestycji „M.” zawarł z PPU Z. S.A. w P. trzy umowy o roboty budowlane. Warunkiem zawarcia umów było posiadanie przez wykonawcę ubezpieczenia działalności gospodarczej. PPU Z. S.A zawarła z (...) TU S.A. umowę ubezpieczenia na okres od 1 czerwca 2012 r. do 31 maja 2013 r. Zakres podstawowy tego ubezpieczenia obejmował m.in. odpowiedzialność cywilną za szkody powstałe wskutek niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązań, przewidzianą w klauzuli 4 ogólnych warunków ubezpieczenia (o.w.u.) z tytułu prowadzenia działalności lub posiadania mienia. Suma gwarancyjna w odniesieniu do tych szkód została określona na 500 000 zł. Zastrzeżono udział własny w wysokości 10 % należnego odszkodowania.

W związku z tym, że PPU Z. S.A w określonych w umowie terminach wykonała jedynie nieznaczną część prac i nie było prognoz, że zdoła wykonać całość prac w najbliższym czasie, inwestor złożył oświadczenie o odstąpieniu od zawartych umów z przyczyn leżących po stronie wykonawcy i w dniu 8 maja 2013 r. wystawił noty obciążające wykonawcę karami umownymi z poszczególnych umów w kwotach – 354 000 zł, 169 445, 09 zł i 30 750 zł. Wykonawca nie uścił należności objętych notami, a pozwany ubezpieczyciel odmówił wypłaty odszkodowania zarzucając, że § 5 ust. 1 pkt 11 o.w.u. wyłącza jego odpowiedzialność z tytułu kar umownych.

Po odstąpieniu od umów zawartych z dotychczasowym wykonawcą powodowa Gmina jako inwestor wdrożyła nowe postępowanie przetargowe i zawarła z wyłonionym w nim wykonawcą umowę na wykonanie robót niewykonanych przez PPU Z. S.A za kwotę 8 179 765,32 zł.

Z tytułu umowy ubezpieczenia zawartej z PPU Z. S.A. pozwany wypłacił osobie trzeciej odszkodowanie za zniszczone mienie w wysokości 597,05 zł.

W ocenie prawnej dokonanych ustaleń Sąd Okręgowy przyjął, że powód skutecznie odstąpił od umów z PPU Z. S.A. z przyczyn zawinionych przez wykonawcę i w związku z tym miał prawo domagać się od wykonawcy naprawienia szkody jakiej doznał w następstwie tego (art. 635 w zw. z art. 656 § 1 k.c.). Szkodę stanowiła różnica wynagrodzenia umówionego PPU Z. S.A. i wynagrodzenia nowego wykonawcy. Podzielił zarzut pozwanego, że jego odpowiedzialność nie obejmowała kar pieniężnych w tym umownych, jednak zgodnie z klauzulą 4 o.w.u. pozwany udzielił ochrony za szkody powstałe wskutek niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązań przez ubezpieczonego w ramach prowadzonej działalności. Wskazał, że podstawą prawną rozliczeń stron jest art. 494 k.c. w zw. z art. 471 k.c. Objęty nimi obowiązek naprawienia szkody obejmuje także stratę wynikającą ze wzrostu ceny do dnia zastępczego wykonania. Stwierdził, że szkoda poniesiona przez powoda nie wynika z nałożonych na wykonawcę kar umownych, lecz z kosztów zastępczego wykonania. W oparciu o dowód z opinii biegłego z zakresu rozliczeń budowlanych ustalił, że szkoda poniesiona przez powoda z tego tytułu wyniosła co najmniej 1 988 688, 02 zł i przewyższa kwotę dochodzoną przez powódkę. Jest ona wynikiem zwiększenia wartości prac ze względu na zwiększone ryzyko gospodarcze nowego wykonawcy.

Sąd Okręgowy nie uwzględnił zarzutów pozwanego, który podnosił, że zgodnie z § 5 ust. 3 pkt 14 o.w.u. nie odpowiada za szkodę mającą postać czystych strat finansowych, tj. taką która nie wynika ze szkód rzeczowych, ani osobowych (§ 2 pkt 1 o.w.u.). Zdaniem Sądu wskazane postanowienie ogólnych warunków ubezpieczenia znajduje bowiem zastosowanie jedynie w przypadku braku odmiennego postanowienia umowy, a takie postanowienie wyraża klauzula 4 o.w.u. Przeciwny pogląd co do wykładni ogólnych warunków ubezpieczenia w opisanym zakresie przeczyłby intencji stron objęcia umową ubezpieczenia odpowiedzialność za szkody wynikłe z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązań. Wskazał, że umowa rozróżnia dwa zakresy ubezpieczenia tj. podstawowy, do którego ma zastosowanie wyłączenie z § 5 o.w.u. oraz dalej idące postanowienia

w postaci klauzuli nr 4, objęte osobną składką ubezpieczeniową, do której nie stosuje się tego wyłączenia.

Kierując się powyższym Sąd Okręgowy uznał roszczenie powódki za uzasadnione i uwzględnił je z ograniczeniami wynikającymi z sumy ubezpieczenia, udziału własnego ubezpieczonego i uiszczonej już z tej samej umowy kwoty odszkodowania wypłaconego osobie trzeciej.

Na skutek apelacji pozwanego Sąd Apelacyjny w (...) zmienił wyrok Sądu Okręgowego przez oddalenie powództwa.

Podstawą uwzględnienia apelacji był zarzut naruszenia art. 65 k.c. W oparciu o analizę tekstu ogólnych warunków ubezpieczenia Sąd Apelacyjny doszedł do odmiennych niż Sąd pierwszej instancji wniosków co do ich wykładni w zakresie spornych postanowień.

Na podstawie przedłożonej do akt sprawy polisy ustalił, że zawarta przez PPU Z. S.A z pozwanym umowa jest umową ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej z tytułu prowadzonej działalności lub posiadania mienia w zakresie podstawowym z sumą gwarancyjną 10 000 000 zł oraz w zakresie klauzul dodatkowych: klauzuli nr 2 (§ 4 ust. 1 pkt 2 o.w.u.) - OC pracodawcy z sumą gwarancyjną 300 000 zł, klauzuli nr 4 (§ 4 ust. 1 pkt 4 o.w.u.) – OC za szkody powstałe wskutek niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązań z sumą gwarancyjną 500 000 zł, klauzuli nr 9 (§ 4 ust. 1 pkt 9 o.w.u.) - OC za szkody wyrządzone przez podwykonawców. Z zapisu § 3 pkt 4 o.w.u. wynika, że w zakresie podstawowym ubezpieczeniem jest objęta jedynie odpowiedzialność deliktowa ubezpieczonego w zakresie szkód osobowych lub rzeczowych. Jednak szkoda, której naprawienia domaga się powód nie jest szkodą osobową, ani rzeczową (§ 2 pkt 7 i 8 o.w.u.), lecz w rozumieniu ogólnych warunków ubezpieczenia czystą stratą finansową (§ 2 pkt 1 o.w.u.). Analizując wynikające z zapisów ogólnych warunków ubezpieczenia wyłączenia stwierdził, że przewidują one wyłączenia odpowiedzialności bezwzględne (§ 5 ust. 1 o.w.u.) oraz względne, w przypadku braku odmiennego postanowienia umowy (§ 5 ust. 3 o.w.u.). Bezwzględny charakter ma wyłączenie odpowiedzialności z tytułu kar umownych (§ 5 ust. 1 pkt 11 o.w.u.). Wyłączenia względne obejmują między innymi szkody

powstałe na skutek niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązań przez ubezpieczonego (§ 5 ust. 3 pkt 3 o.w.u.) oraz szkody mające postać czystych strat finansowych (§ 5 ust. 3 pkt 14 o.w.u.). Postanowieniami rozszerzającymi odpowiedzialność za szkody objęte wyłączeniami z § 5 ust. 3 o.w.u. są klauzule dodatkowe m. in. zawarte w § 4 ust. 1 o.w.u. W ocenie Sądu Apelacyjnego każda z klauzul wymienionych w § 4 ust. 1 o.w.u. odpowiada konkretnemu wyłączeniu odpowiedzialności z § 5 ust. 3 o.w.u., co oznacza, że zawarcie konkretnej klauzuli rozszerza odpowiedzialność ubezpieczyciela tylko w zakresie wyłączenia odpowiadającego danej klauzuli, zaś pozostałe wyłączenia nadal zachowują moc. W konsekwencji tego zawarcie w przedmiotowej umowie klauzuli dodatkowej nr 4 – OC szkody powstałe wskutek niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania, rozszerzyło odpowiedzialność ubezpieczyciela za takie szkody wyrządzone przez ubezpieczonego, ale tylko mające postać szkód osobowych lub rzeczowych. Natomiast wyłączenie odpowiedzialności ubezpieczyciela za szkody finansowe zawarte w § 5 ust. 3 pkt 14 o.w.u. nie obowiązywałoby jedynie w przypadku zawarcia klauzuli dodatkowej z § 4 ust. 1 pkt 16 o.w.u., rozszerzającej odpowiedzialność ubezpieczyciela na szkody w postaci czystych strat. W konkluzji powyższych rozważań uznał, za oczywiście chybione wywody Sądu Okręgowego, który stwierdził, że w przypadku zawarcia klauzuli dodatkowej nr 4 nie stosuje się ogólnych zapisów ogólnych warunków ubezpieczenia o wyłączeniu odpowiedzialności z tytułu czystych strat finansowych, jako ściśle związanych z niewykonaniem lub nienależytym wykonaniem zobowiązania przez ubezpieczonego. Takie stanowisko nie znajduje oparcia w jednoznacznych w swej treści zapisach ogólnych warunków ubezpieczenia.

Z tych przyczyn stwierdził brak podstaw do przyjęcia odpowiedzialności pozwanego za szkodę wyrządzoną powodowi przez PPU Z. S.A.

W opartej na podstawie naruszenia prawa materialnego skardze kasacyjnej powoda sformułowany został zarzut naruszenia art. 65 § 1 i 2 k.c. w zw. z § 4 ust. 1 pkt 4 i 16 oraz § 5 ust. 3 pkt 3 i 14 o.w.u. stanowiących integralną część umowy przez nieuwzględnienie okoliczności, w których oświadczenia zostały złożone, zasad współżycia społecznego oraz zamiaru stron.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i uwzględnienie powództwa lub jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wzorce umowne, do który zaliczają się ogólne warunki ubezpieczenia, podlegają wykładni według zasad właściwych dla oświadczeń woli. Z uwagi na funkcję wzorców umownych wprowadzających jednolite normy, skierowane do nieoznaczonego adresata ich wykładnia powinna być dokonywana według metody obiektywnej, tj. zmierzać do ustalenia treści i znaczenia postanowień wzorca z punktu widzenia wiedzy i możliwości poznawczych jego adresata. Przy wykładni niejednoznacznych postanowień wzorców umownych, dokonywanej głównie na podstawie reguł wykładni językowej, należy stosować zasadę *in dubio contra proferentem*, zgodnie z którą wątpliwości interpretacyjne niedające się usunąć w drodze ogólnych zasad wykładni oświadczeń woli, powinny być interpretowane na niekorzyść strony będącej autorem tekstu umowy, która ponosi ryzyko jego niejasnej redakcji.

W okolicznościach przedmiotowej sprawy czynnikami współokreślającymi możliwości poznawcze Spółki Akcyjnej PPU Z., jako adresata ogólnych warunków ubezpieczenia strony pozwanej są: profesjonalny charakter i rozmiar prowadzonej przez nią działalności, znajomość rynku usług ubezpieczeniowych związanych z taką działalnością, z drugiej zaś strony nierodząca trudności w odbiorze redakcja tekstu tych warunków. Względy te mogą uzasadniać w okolicznościach sprawy przekonanie, że ubezpieczający, przy zachowaniu należytej staranności i dbałości o swoje interesy, powinien rozumieć treść spornych postanowień ogólnych warunków ubezpieczenia zgodnie z ich literalnym brzmieniem.

Na tym tle, dokonana przez Sąd Apelacyjny wykładnia ogólnych warunków ubezpieczenia na podstawie metody obiektywnej, tj. według przypisania normatywnego odpowiada właściwym dla niej ustawowym kryteriom z art. 65 k.c., a nie pozostawiając nie dających się usunąć wątpliwości w zakresie interpretacji spornych postanowień, nie daje podstawy do stosowania zasady *in dubio contra proferentem*.

Z tych względów skarga kasacyjna podlegała oddaleniu na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

aj

r.g.